

СТАН УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНИХ ПРОДУКТІВ
ТА ЙОГО АНТИКРИЗОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇTHE STATE OF THE UKRAINIAN MILK AND DAIRY MARKET
AND ITS ANTI-CRISIS REGULATION IN THE GLOBALIZATION CONDITIONS

У статті проаналізовано динаміку поголів'я корів в Україні загалом за 2016–2019 роки та за секторами утримання за 2017–2018 роки, структуру виробництва молока за всіма категоріями господарств за регіонами України у 2017–2018 роках. Порівняно показники якості молока в країнах ЄС та в Україні згідно з ДСТУ 3662-97, розглянуто зміни у зв'язку з упровадженням нового ДСТУ 3662:2015 «Молоко-сировина коров'яче. Технічні умови». Досліджено середньозважені закупівельні ціни від сільськогосподарських підприємств за окремими галузями молока-сировини, виявлено зростання цін та розглянуто основні фактори, які вплинули на це. Розглянуто сутність і динаміку Українського молочного індексу за 2016–2019 роки. Виявлено, що молочна галузь України перебуває у кризовому становищі, розроблено низку антикризових пропозицій щодо врегулювання ринку молока та молочної продукції країни в умовах глобалізації, які стануть можливими за умов ефективної державної підтримки.

Ключові слова: молоко, молочна продукція, поголів'я корів, якість продукції, антикризове регулювання, інноваційні технології, кооперативи, глобалізація.

В статті проаналізована динаміка поголів'я корів в Україні в цілому за 2016–2019 роки та по секторам содержания за 2017–2018 роки, структура производства молока по всем категориям хозяйств по регионам Украины в 2017–2018 годах. Проведено сравнение показателей качества молока в странах ЕС и Украине по ДСТУ 3662-97, рассмотрены изменения в связи с внедрением нового ДСТУ 3662:2015 «Молоко-сырьё коровье. Технические условия». Исследованы средневзвешенные закупочные цены от сельскохозяйственных предприятий по отдельным сортам молока-сырья, выявлен рост цен и рассмотрены основные факторы, которые повлияли на это. Рассмотрена сущность и динамика Украинского молочного индекса за 2016–2019 годы. Выявлено, что молочная отрасль Украины находится в кризисном состоянии, разработан ряд антикризисных предложений по урегулированию рынка молока и молочной продукции страны в условиях глобализации, которые станут возможными при условии эффективной государственной поддержки.

Ключевые слова: молоко, молочная продукция, поголовье коров, качество антикризисное регулирование, инновационные технологии, кооперативы, глобализация.

УДК 338.43

<https://doi.org/10.32843/infrastruct40-11>

Єрмак С.О.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри підприємництва
і торгівлі
Одеський національний політехнічний
університет

Yermak Svitlana

Odessa National Polytechnic University

The dynamics of cow livestock in Ukraine as a whole for 2016–2019 and by holdings for 2017–2018, the structure of milk production by all categories of farms by regions of Ukraine in 2017–2018 were analyzed in the article. Milk quality indicators in EU and Ukraine according to DSTU 3662-97 have been compared considering changes due to the implementation of the new DSTU 3662: 2015 "Cow's milk raw material. Specifications". The weighted average purchase prices from dairy farms with the division into extra, higher and first grades were investigated. Price increases were identified and the main factors that influenced it were examined. The main of these is the lack of raw milk, which is caused by a decrease in the actual number of animals in Ukraine. The essence and dynamics of the Ukrainian Dairy Index for 2016–2019 are considered. It is revealed that the dairy industry of Ukraine is in a crisis situation, which was affected by globalization, the closure of certain markets and unstable political and economic situation. A number of anti-crisis proposals have been developed to regulate the country's milk and dairy market in the context of globalization, including increasing milk production by increasing the number of cows and their productivity. Improving the quality of milk through the introduction of innovative technologies in the dairy sector, such as the innovative principles of the Voluntary milking system (VMS), modular dairy mini-factories, non-tethered cow holding system, semi-automatic and automatic animal movement control system, voluntary milking system, robotic milking machine manipulator, functional food creation, spreads production, cooperative development projects with a focus on supporting family farmers etc. The association of producers in cooperatives is progressive, which is confirmed by world practice. Implementation of all anti-crisis measures is possible only with effective state support, such as: regulation of issues of agricultural cooperation at the legislative level, which will ensure a level playing field for domestic producers with foreign ones on the world markets; in the case of the opening of the land market – access of farmers to cheap loans to create the opportunity to buy land and introduce special government programs for preferential lending.

Key words: milk, dairy products, cows, product quality, anti-crisis regulation, innovative technologies, cooperatives, globalization

Постановка проблеми. Молочна галузь є однією із провідних та корисних для населення галузей промисловості. Від її розвитку залежить насамперед здоров'я населення країни і рівень соціальної напруги в регіонах та сільській місцевості. На жаль, тенденцією останніх років є скорочення виробництва молока і молочної продукції та обсягів їх реалізації. Причинами кризових явищ галузі за [11; 12] є непрогнозована аграрна політика, відсутність стратегічного плану розвитку молочної галузі на національному рівні та спекуляції навколо відкриття ринку землі. Наслідками таких тенденцій можуть бути зниження бюджетних надходжень, втрата джерела валютної виручки, перетворення України з нетто-експортера в нетто-

імпортера, втрата робочих місць та зниження соціальної стабільності на селі. Тому для подолання цієї кризи необхідний ретельний аналіз сучасного стану виробництва та реалізації молока та молочної продукції, виявлення причин негативних явищ та розроблення певних заходів з антикризового регулювання молочної галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми якості українського молока у своїх роботах підіймали такі українські дослідники, як В.П. Галушко, С.І. Канцевич, О.В. Сень, І.М. Суха, І.В. Тернавська та ін. Дослідженням стану та тенденцій розвитку ринку молока та молочної продукції займалися С.В. Васильчак, О. Жупінас, Т.Л. Керанчук, Ю.В. Кернасук, Т.П. Павлоцька,

Рис. 1. Динаміка поголів'я корів в Україні в 2016–2019 рр., млн голів

Джерело: розроблено за даними [6]

С.В. Тивончук та ін. Проте, зважаючи на швидку мінливість ринкової кон'юнктури та зміни й невідомість економічної та політичної ситуації в країні, глобалізаційні процеси, дослідження молочного ринку та галузі повинні мати постійний характер із метою своєчасного прийняття актуальних антикризових рішень.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження стану ринку молока та молочної продукції в Україні та розроблення певних заходів з його антикризового регулювання в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом український ринок молока та молочних продуктів залежить від розвитку тваринництва. Поголів'я корів є основним джерелом отримання молока, також важливою є їхня продуктивність. Незважаючи на позитивні фактори розвитку молочної галузі, що зумовлені територіальними особливостями, Україна поступово втрачає свій потенціал. Так, у період із 1990 р. і дотепер поголів'я рогатої худоби зменшилося в 6,8 раза через зменшення торговельно-експортних можливостей, що загалом залежать від конкурентних цін, які в Україні не можуть бути нижчими через низку економіко-технологічних обставин. Станом на 01 січня 2019 року в країні налічується 1967,6 тис. корів, що на 3,6% менше, ніж у минулому році (див. рис. 1).

При цьому 76% корів, або 1499,7 тис. голів, зосереджено у домогосподарствах, що на 3,3%, або на 51,5 тис. корів, менше, ніж налічувалося у січні 2018 року (див. рис. 2).

Натомість у організованих господарствах спад молочного стада призупинився. Станом на 1 січня поточного року у цьому секторі утримується 467,9 тис. корів, що

на 1,3 тис., або 0,3%, більше порівняно з минулою річковою датою.

Нині організований сектор із виробництва молока представлений 2130 сільгосп підприємствами, з них: 752 підприємства утримують до 50 корів, у середньому припадає 15–16 корів на одне господарство; 244 підприємства мають стада від 50 до 99 корів, або на одне підприємство в середньому припадає 75 корів; 877 ферм мають від 100 до 499 корів, де середня чисельність на одну ферму – 230 корів; 188 комплексів з дійним стадом – від 500 до 999 корів, або в середньому 655 корів і 69 великотоварних ферм із чисельністю понад 1000 голів кожна, в середньому 1570 голів на одну ферму.

На одну корову в Україні в середньому припадає видоювання 4800 кг молока [10], що є меншим за світові показники. Середньорічний надій молока в Німеччині становить 6300 кг на рік, в Ізраїлі – 13000 кг на рік, у Сполучених Штатах Америки – 8500 кг на рік.

Спадаюча тенденція щодо поголів'я відобразилася на обсягах загального виробництва

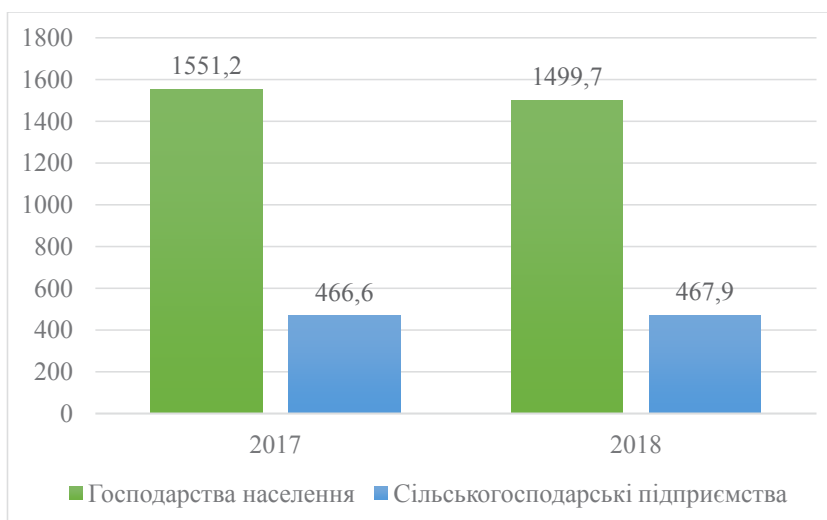

Рис. 2. Поголів'я корів за секторами утримання у 2017–2018 роках, тис. голів

молока в Україні (див. табл. 1). Так, у 2018 році всіма категоріями господарств України вироблено 10098,8 тис. тонн молока, що на 1,8% менше, ніж у відповідному періоді 2017 року. В тому числі індивідуальним сектором – 7338,8 тис. тонн молока, що на 2,3%, або 176 тис. тонн, менше від обсягів 2017 року. Зменшилося виробництво молока у сільгосппідприємств на 0,2%, або на 5,7 тис. тонн, порівняно з роком пізніше. Всього у минулому році сільськогосподарськими підприємствами та фермами вироблено 2760 тис. тонн молока, що становить 27% від загальних обсягів виробництва.

Така структура виробництва, де лише 27% виробляється сільськогосподарськими підприємствами, є критичною і суттєво впливає на якість молока. В Україні на молокопереробні підприємства переважно надходить молоко першого та другого ґатунків. У розвинутих країнах таке молоко навіть не приймають на переробку. Якщо порівнювати, то рівень бактеріального обсіменіння молока вищого ґатунку за українськими стандартами значно вищий за максимально допустимий

європейським стандартом якості, і лише молоко вищого ґатунку відповідає вимогам ЄС за кількістю соматичних клітин.

Порівняння показників якості молока в Україні (за попереднім стандартом ДСТУ 3662-97) та країнах ЄС наведено у таблиці 2.

У липні 2018 року набув чинності ДСТУ 3662:2015 «Молоко – сировина коров'яче. Технічні умови», який спрямований на підвищення вимог до якості молока і врегулювання використання молока другого сорту тільки в певних цілях. Документ призваний уніфікувати українські та європейські вимоги, врегулювати значення основних мікробіологічних показників, адаптувати технологічні вимоги до сучасних реалій і скасувати застарілі норми в цій сфері. Основні зміни у стандарті:

– молоко для промислового перероблення буде класифікуватися на екстра, вищий та перший ґатунку (але поки що прийнято рішення залишити другий ґатунок, щоб дати фермерам час на модернізацію виробництв, до 1 січня 2020 року);

Таблиця 1

Виробництво молока в Україні у 2017–2018 роках

тис. тонн

Регіони	Усі категорії господарств			С/г підприємства з урахуванням ферм			Господарства населення		
	2017 рік	2018 рік	Темп зміни 2018 до 2017 року, %	2017 рік	2018 рік	Темп зміни 2018 до 2017 року, %	2017 рік	2018 рік	Темп зміни 2018 до 2017 року, %
Україна	10280,5	10098,8	98,23	2765,7	2760	99,79	7514,8	7338,8	97,66
Вінницька	851,3	827,1	97,16	198,1	206,3	104,14	653,2	620,8	95,04
Волинська	411,9	390,8	94,88	83,5	87,2	104,43	328,4	303,6	92,45
Дніпропетровська	300,7	294,1	97,81	70,4	70,9	100,71	230,3	223,2	96,92
Донецька	190,2	186,3	97,95	77,1	71,2	92,35	113,1	115,1	101,77
Житомирська	547,7	552,4	100,86	112	115,2	102,86	435,7	437,2	100,34
Закарпатська	325,2	345,5	106,24	2,9	1,5	51,72	322,3	344	106,73
Запорізька	260,7	243,9	93,56	36,8	37,2	101,09	223,9	206,7	92,32
Івано-Франківська	463,5	441,1	95,17	18,5	17,1	92,43	445	424	95,28
Київська	435,9	435,6	99,93	223,9	224,5	100,27	212	211,1	99,58
Кіровоградська	305,6	307,3	100,56	57,7	61,3	106,24	247,9	246	99,23
Луганська	124,8	127,1	101,84	33,3	30,9	92,79	91,5	96,2	105,14
Львівська	528,3	505,5	95,68	28,2	27,7	98,23	500,1	477,8	95,54
Миколаївська	342,2	335,4	98,01	41,6	46,3	111,30	300,6	289,1	96,17
Одеська	348,6	335,2	96,16	32,7	32,7	100,00	315,9	302,5	95,76
Полтавська	792,4	765,4	96,59	424,6	397,3	93,57	367,8	368,1	100,08
Рівненська	433,3	416,7	96,17	78,9	76,1	96,45	354,4	340,6	96,11
Сумська	416	410,1	98,58	176,3	173,5	98,41	239,7	236,6	98,71
Тернопільська	451,4	449,6	99,60	72,8	79,2	108,79	378,6	370,4	97,83
Харківська	522,5	526,6	100,78	240	240,1	100,04	282,5	286,5	101,42
Херсонська	293,3	284,5	97,00	42,7	45,2	105,85	250,6	239,3	95,49
Хмельницька	596,7	625	104,74	161	169,4	105,22	435,7	455,6	104,57
Черкаська	507,9	484,1	95,31	300,6	291,5	96,97	207,3	192,6	92,91
Чернівецька	281,6	272,9	96,91	14	13,2	94,29	267,6	259,7	97,05
Чернігівська	548,8	536,6	97,78	238,1	244,5	102,69	310,7	292,1	94,01

Джерело: розроблено автором за даними [7]

Порівняння показників якості молока в країнах ЄС та Україні (за ДСТУ 3662-97)

Параметри якості молока в країнах ЄС згідно з Постановою ЄС 853/2004				Параметри якості молока в Україні згідно з ДСТУ 3662-97		
Класифікація	КСК (тис. см ³)	Бактеріальне обсіменіння (тис. см ³)	Кількість кишкових паличок	Класифікація	КСК (тис. см ³)	Бактеріальне обсіменіння (тис. см ³)
Дуже добре	<100	<30	<25	-	-	-
Добре	100-200	30-50	25-50	-	-	-
Середнє	200-350	50-300	50-100	-	-	-
Стерпне	350-500	300-500	100-400	Екстра	<400	≤100
				Вищий	≤400	≤300
Непридатне	>500	>500	>400	Перший ґатунок	≤600	≤500
				Другий ґатунок	≤800	≤3000

Джерело: [5]

- максимальний вміст соматичних клітин ≤600 тис/см³;
- кількість мезофільних аеробних та факультативно анаеробних мікроорганізмів ≤500 тис. КУО/см³;
- температуру замерзання встановлено мінус 0,520 °С для всіх ґатунків;
- охолодження молока до 6 °С (температуру не встановлюють за умови перероблення молока не пізніше, ніж за 2 год після доїння);
- строк зберігання з моменту доїння з урахуванням часу на транспортування встановлено: за температури не вище, ніж 4 °С – 24 год; не вище ніж 6 °С – 18 год.

Основні зміни стосуються поступового приведення вимог до якості молока-сировини у відповідність із більш високими нормами, в кінцевому підсумку – з так званим стандартом 100/400 (100 – це кількість умовних одиниць мезофільних аеробних і факультативно анаеробних мікроорганізмів на 1 см³, 400 тис. соматичних клітин в 1 см³ молока домогосподарств з 4,1 млн), що відповідає європейським положенням.

Найбільш ефективним способом забезпечення умов для підвищення якості молока може стати об'єднання виробників у кооперативи, що підтверджується міжнародним досвідом. Так, наприклад, виручка новозеландського молочного гіганта Fonterra у 2015 році становила 17,4 млрд дол. США, а обсяг переробки досяг 21,6 млн тонн. До складу компанії входять близько 10,5 тис. ферм. Саме біржа Fonterra встановлює ціну на молоко, на яку орієнтується увесь світ. Ще один приклад успішної молочної кооперації – американська Dairy Farmers of America. Кооператив об'єднує 15 тис. фермерів із 48 штатів. У 2016 році обсяг переробки компанії становив 17,1 млн тонн, виручка сягнула 13 млрд доларів. Вдалий приклад кооперації в Нідерландах – Friesland Campina. За 2016 рік компанія переробила 10 млн тон молока, її виручка становила 13,4 млрд дол. США. Перелік успішної молочної кооперації можна продовжувати: це і датський кооператив Arla Foods, латвійський Pienas

LT, польський Mlekovita [2]. Об'єднання фермерів у кооперативи дасть можливість запровадження певних інновацій у молочний сектор, таких як інноваційні принципи системи добровільного доїння молочних корів Voluntary milking system (VMS), модульні молочні міні-заводи, безприв'язна система утримання корів, системи напівавтоматичного та автоматичного контролю пересування тварин, система добровільного доїння, роботизований маніпулятор доїльної установки, створення продуктів функціонального харчування, виробництво спрейдів, проекти із розвитку кооперативів із фокусом на підтримку сімейних фермерів та ін. [1].

Вітчизняні аграрії часто з недовірою ставляться до питань кооперації, за великим рахунком через минулий негативний досвід. Питання розвитку кооперативів неодноразово піднімалися і Мінагропродом, і різними організаціями, і компаніями на численних заходах. Крім усього, в Україні є низка успішних кооперативів у молочному секторі.

У серпні 2017 року переробне підприємство ТОВ «Тернопільський молокозавод» та виробники молока ТОВ «Дзендзелівське» і ТОВ «Кишенці» створили перший в Україні кооператив для виробництва молочних продуктів з молока екстра-ґатунку. Перший проект кооперації виробників та переробників молока в Україні було запроваджено за підтримки Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (Food and Agriculture Organization, FAO), Європейського банку реконструкції та розвитку й Асоціації виробників молока. У межах кооперативу підприємство зобов'язується викупати всі обсяги молока екстра-ґатунку, виробленого партнерами. Також виробники молока отримуватимуть частину прибутку від реалізації продукції, яка буде вироблена з їхньої сировини.

Що стосується цін на сировину, то уже другий рік поспіль закупівельні ціни на молоко дуже високі. Переробники борються за підвищення вимог до параметрів якості молока, яке надходить на переробку, однак кількість якісного молока зростає дуже повільно. Воно й не дивно, адже закупівельні

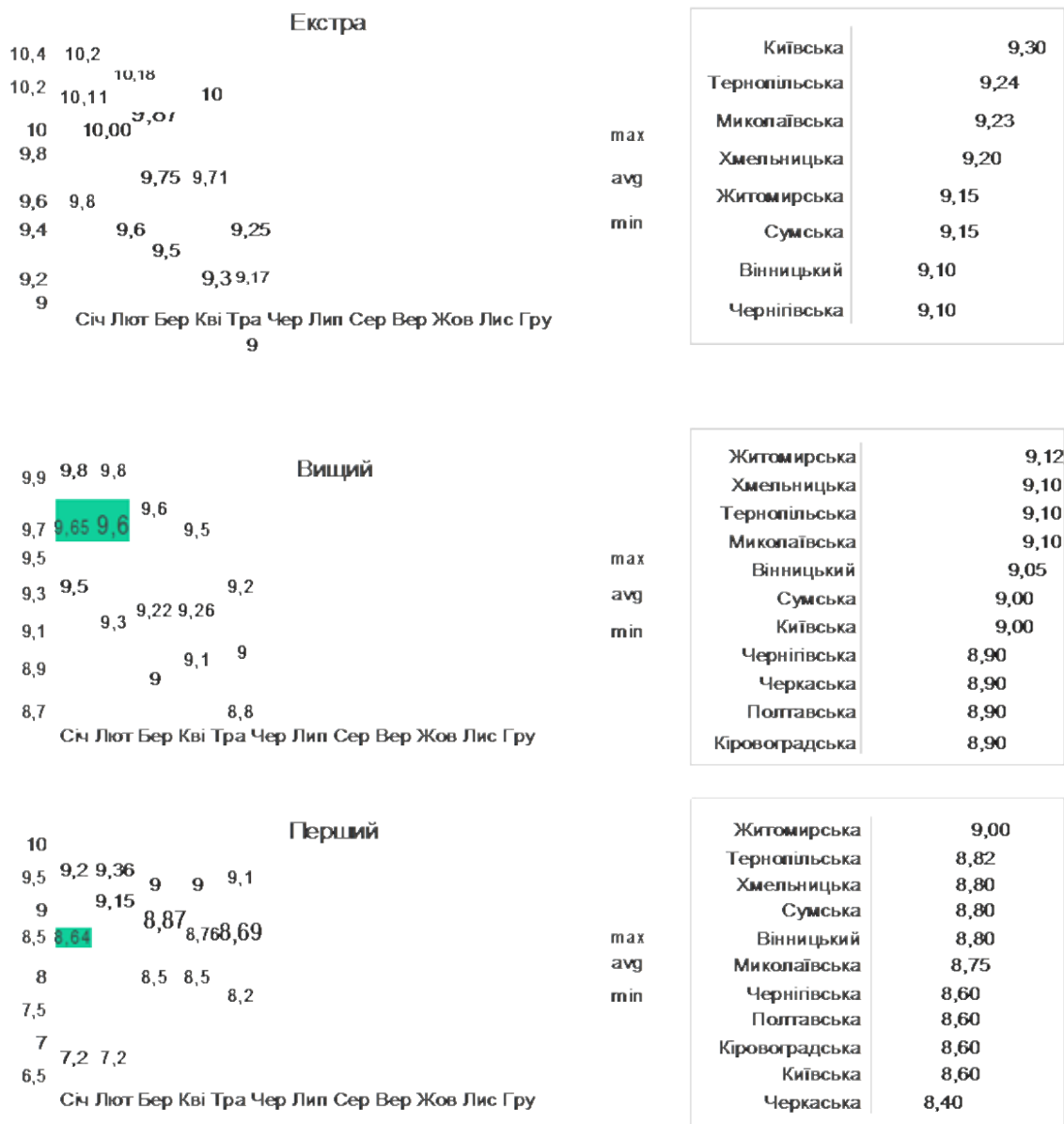

Рис. 3. Середньозважені закупівельні ціни від сільськогосподарських підприємств станом на 25.05.2019

Джерело: [7]

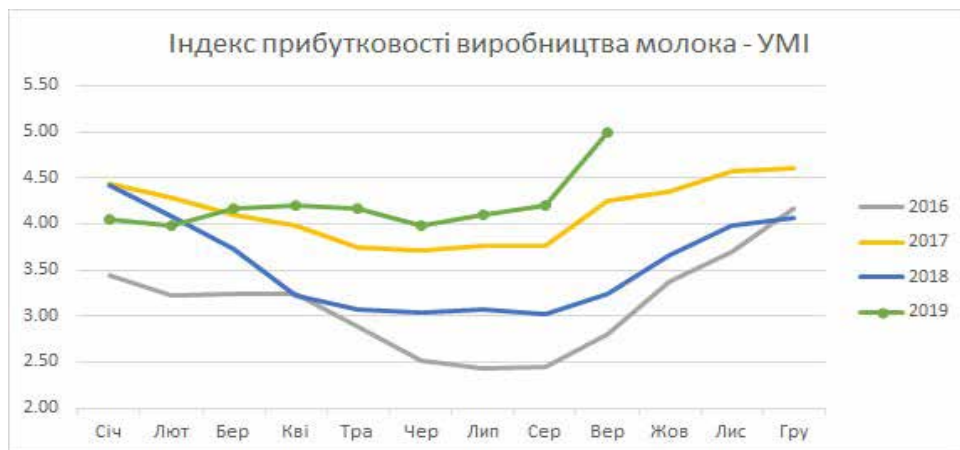

Рис. 4. Динаміка Українського молочного індексу у 2016–2019 роках

Джерело: [8]

ціни на молоко екстра, вищого та першого ґатунків практично однакові (див. рис. 3).

Діапазон закупівельних цін на молоко базисної жирності між ґатунками становить:

- екстра ґатунку – від 9,30 до 10,25 грн/кг;
- вищого ґатунку – від 9,10 до 10,0 грн/кг;
- першого ґатунку – від 9,30 до 9,70 грн/кг.

Різниця в ціні на молоко відчутна лише за другим ґатунком від сільгосп підприємств та від господарств населення: від с/г підприємств – від 5,50 до 8,89 грн/кг, середня 7,01 грн/кг, на 3% нижче, від аналогічної дати минулого року; від господарств населення – від 4,5 до 6,13 грн/кг, середня 5,12 грн/кг, на 5% нижче, ніж рік тому.

Якщо у першому півріччі 2019 року спостерігалася тенденція до поступового зниження закупівельних цін на молоко-сировину, то у першій половині вересня ціни відновили своє зростання.

Станом на 18 вересня 2019 року екстраґатунков подорожчав на 30 коп. та досяг середньої ціни 10,5 грн/кг. Найбільше подорожчав вищий ґатунк. Його зростання становило 51 коп., а середня ціна піднялася до 9,84 грн/кг. Примітно, що цей клас молока в нинішньому сезоні реагував на підвищення цін останнім з усіх та характеризувався відносно млявим зростанням. Проте зараз розрив у ціні з екстраґатунком скорочено до різниці у 66 коп. (у середньому 55–65 коп.). Перший ґатунк додав у ціні 24 коп. та досяг 9,49 грн/кг. При цьому його різниця з вищим становила 35 коп. Середньозважена ціна трьох ґатунків встановлена на рівні 9,94 грн/кг.

На зростання цін на молоко впливає низка факторів. Основний з них, за словами аналітика Асоціації виробників молока Володимира Андрійця, – нестача молока. У поточному році відзначається неповноцінність сезону великого молока, що зумовлено зменшенням дійного поголів'я тварин в Україні. Інший і не менш важливий – вплив зовнішньої торгівлі, активність якої несподівано посилилася через появу нового «вікна можливостей» для експорту молочних продуктів до країн СНД, і контракти на поставки вже підписано. Ще один несподіваний чинник – відсутність запасів сухого молока у великих операторів ринку, що створює додатковий попит на внутрішньому [9].

Хоча підвищення цін на молоко деякою мірою посприяло зростанню його прибутковості. Так, у серпні Український молочний індекс (УМІ) виріс аж на 18,7 %. (див. рис. 4).

УМІ – це відношення ціни на сире молоко першого ґатунку до вартості концентрованого кормового раціону у професійних господарствах, що показує динаміку умовної прибутковості виробництва молока [8]. Андрій Ярмач, економіст департаменту технічного співробітництва продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО), вказує на те, що абсолютне значення УМІ аналізувати

немає сенсу – воно ні про що не говорить, а ось динаміка УМІ дуже чітко показує зміни в прибутковості виробництва молока безвідносно інфляції та девальвації, адже ці два важливі фактори враховані у рівнянні через зміну цін кормів та молока. При цьому залежно від змін у рівнях ефективності в окремих господарствах УМІ може зростати швидше або повільніше. Таке зростання індексу у вересні він пояснює таким чином [8].

1. Зростання УМІ відбувалося на тлі падіння виробництва молока і втрати ринків збуту, а отже, й ускладнення ситуації для українських переробників, які виявилися затиснутими між зростанням конкуренції на ринках збуту кінцевої продукції та зменшенням пропозиції сировини.

2. Погіршення фінансового стану переробників внаслідок вищезазначеної ситуації може призвести до погіршення стану розрахунків за молоко, тоді як власні кооперативні проекти з переробки фермерами рухаються зараз не так швидко, як планувалося (ринок землі ж бо);

3. Збільшення прибутковості не приводило до збільшення інвестицій у молочне виробництво, адже зараз усі чекають на відкриття ринку землі і беруть гроші на те, щоб викупити актив, який вони і так вважають давно своїм. Недивно, що більшість професійних виробників молока проти впровадження ринку землі в принципі;

4. Підвищення УМІ відбувалося не стільки за рахунок зростання ціни на молоко, скільки за рахунок падіння цін на зернові та протеїнові шроти. Але всі ж розуміють, що більшість фермерів виробляє ці зернові та олійні самостійно, і в значно більшому обсязі, ніж потрібно для годівлі власної худоби. Тому зменшення ціни на них, з одного боку, – це зменшення собівартості виробництва (бо на собівартість потрібно відносити по ціні, а не по собівартості вирощування), а з іншого боку – це зменшення доходів від продажу зернових та олійних, що є важливим джерелом доходів господарств;

5. Зменшення сезонних цінових коливань, що відбувалося останніми роками, зараз знову посилюється, що є негативним для галузі загалом, бо вимагає залучення додаткових фінансових ресурсів.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, за результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що молочна галузь України перебуває у кризовому становищі.

З метою подолання кризи, що є наслідком глобалізації, закриття певних ринків збуту та нестабільної політико-економічної ситуації в країні, необхідне підвищення обсягів виробництва молока за рахунок прирощення поголів'я корів та їхньої продуктивності, переорієнтування видів і якості молочної продукції до вимог нових ринків.

Для поліпшення якості молока-сировини та підвищення продуктивності корів доцільним є запровадження форми співробітництва у вигляді

кооперативів, що дасть можливість обміну досвідом і знаннями, спільної закупівлі і використання інноваційного обладнання та технологій для виробництва, охолодження та зберігання молока, зменшення транспортних витрат на заготівлю молока, покращення та дотримання гігієнічних стандартів отримання молока, залучення державної фінансової допомоги.

Але для впровадження всіх необхідних заходів потрібна ефективна державна підтримка, а саме: врегулювання питань про сільськогосподарську кооперацію на законодавчому рівні, що забезпечуватиме рівні конкурентні умови вітчизняних виробників із зарубіжними на світових ринках; у разі відкриття ринку землі – доступ сільгоспвиробників до дешевих кредитів для створення можливості купівлі земельних ділянок та запровадження спеціальних державних програм із пільгового кредитування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Єрмак С.О., Бугаєнко О.В. Реалізація стратегії інноваційного розвитку молокопереробного підприємства з урахуванням концепції «smart farm». *Актуальні проблеми економіки*. 2016. №12(186). С. 138–146.
2. Жупінас О. Як створити в Україні потужний молочний кооператив. URL: <http://avm-ua.org/uk/post/ak-stvoriti-v-ukraini-potuznij-molocnij-kooperativ> (дата звернення: 22.02.2020).
3. Rabobank представив топ-20 молочних компаній світу в 2019 році URL: <http://milkua.info/uk/post/rabobank-predstaviv-top-20-molocnih-kompanij-svitu-v-2019-roci> (дата звернення: 19.02.2020).
4. ТОП-10 українських виробників молочної продукції. URL: <https://agoreview.com/news/top-10-ukrayinskyh-vyrobnykiv-molochnoyi-produkciyi> (дата звернення: 19.02.2020).
5. Svitlana Yermak, Oleksandr Bavyko, Olena Boiko, Nataliia Vasiutkina (2019). Problems of ensuring milk quality in Ukraine in terms of European standards implementation. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, Vol. 27, pp. 15–21.
6. Від кількості до якості: аналіз ринку молочної продукції в Україні URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/ot-kolichestva-k-kachestvu-analiz-rynka-molochnoj-produkcii-v-ukraine> (дата звернення: 19.02.2020).
7. Вісник молочників. Випуск №1(85) 31 січня 2019 р.
8. У вересні прибутковість виробництва молока зросла до небачених 18,7 %. URL: *Аграрне інформаційне агентство «Agravery»*. <http://agravery.com/uk/posts/show/u-veresni-pributkovist-virobnictva-moloka-zroslo-do-nebacenih-187> (дата звернення: 20.02.2020).
9. Ціни на молоко активно зростають. *Agoreview від 27.07.2019*. URL: <https://agoreview.com/news/ciny-na-moloko-aktyvno-zrostayut> (дата звернення: 20.02.2020).
10. Тернавська І.Б. Сучасний стан та ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах регіону. *Проблеми і перспективи роз-*

витку підприємництва. 2015. №2. С. 76–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2015_2_16 (дата звернення: 22.02.2020).

11. Svitlana Yermak (2017). Problems of innovative activity development at food industry enterprises of Ukraine. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, Vol. 21, pp. 96–102.

12. Аналіз молочної галузі України. URL: <http://milkua.info/uk/post/analiz-molocnoi-galuzi-ukraini> (дата звернення: 19.02.2020).

13. Natorina A. The adaptive management system of marketing commodity policy. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5. № 1. 131–136 pp. URL: <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/610/pdf> DOI: 10.30525/2256-0742/2019-5-1-131-136 (дата звернення: 19.02.2020).

14. Business Risk in Changing Dynamics of Global Village 2: Monograph / Edited by Nataliia Marynenko, Pradeep Kumar, Iryna Kramar. Nysa: Publishing Office University of Applied Sciences in Nysa, 2019. 514 p. DOI: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/29283> (дата звернення: 19.02.2020).

REFERENCES:

1. Yermak S.O., Bugaenko O.V. Realizatsiia stratehii innovatsiinoho rozvytku molokoperobnoho pidpriemstva z urakhuvanniam kontseptsii «smart farm» [Implementation of the strategy of innovative development of the dairy enterprise taking into account the concept of "smart farm"]. *Aktualni problemy ekonomiky* [Current problems of the economy]. 2016. № 12(186). pp. 138–146.
2. Zhupinas O. Yak stvority v Ukraini potuzhnyi molochnyi kooperativ [How to create a powerful dairy cooperative in Ukraine]. (in Ukrainian). URL: <http://avm-ua.org/uk/post/ak-stvoriti-v-ukraini-potuznij-molocnij-kooperativ> (accessed 22 February 2020).
3. Rabobank predstaviv top-20 molochnykh kompanii svitu v 2019 rotsi [Rabobank introduced the top 20 dairy companies in the world in 2019]. URL: <http://milkua.info/uk/post/rabobank-predstaviv-top-20-molocnih-kompanij-svitu-v-2019-roci> (accessed 19 February 2020).
4. TOP-10 ukrayinskykh vyrobnykiv molochnoi produktsii [TOP-10 Ukrainian dairy producers]. URL: <https://agoreview.com/news/top-10-ukrayinskyh-vyrobnykiv-molochnoyi-produkciyi> (accessed 19 February 2020).
5. Svitlana Yermak, Oleksandr Bavyko, Olena Boiko, Nataliia Vasiutkina (2019). Problems of ensuring milk quality in Ukraine in terms of European standards implementation. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, Vol. 27, pp. 15–21.
6. Vid kilkosti do yakosti: analiz rynku molochnoi produktsii v Ukraini [From quantity to quality: analysis of the dairy market in Ukraine]. URL: <https://pro-consulting.ua/ua/pressroom/ot-kolichestva-k-kachestvu-analiz-rynka-molochnoj-produkcii-v-ukraine> (accessed 19 February 2020).
7. Visnyk molochnykiv [Bulletin of the milkmen]. №1(85). January 31, 2019.
8. U veresni prybutkovist vyrobnytstva moloka zroslo do nebachenykh 18,7 % [In September, the profi-

tability of milk production increased to an unprecedented 18.7%). URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/u-veresni-pributkovist-virobnictva-moloka-zros-la-do-nebacenih-187> (accessed 20 February 2020).

9. Tsiny na moloko aktyvno zrostaiut [Milk prices are rising actively]. *Agroreview* від 27.07.2019. URL: <https://agroreview.com/news/ciny-na-moloko-aktyvno-zrostayut> (accessed 20 February 2020).

10. Ternavskaya I.B. Suchasnyi stan ta efektyvnist vyrobnytstva moloka v silskohospodarskykh pidpriemstvakh rehionu [Current status and efficiency of milk production in agricultural enterprises in the region]. *Problemy i perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva* [Problems and prospects of entrepreneurship development]. 2015. №2. pp. 76–82. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/piprp_2015_2_16 (accessed 20 February 2020).

11. Svitlana Yermak (2017). Problems of innovative activity development at food industry enterprises

of Ukraine. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, Vol. 21, pp. 96–102.

12. Analiz molochnoi haluzi Ukrainy [Analysis of the dairy industry in Ukraine]. URL: <http://milkua.info/uk/post/analiz-molocnoi-galuzi-ukraini> (accessed 19 February 2020).

13. Natorina A. The adaptive management system of marketing commodity policy. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5. № 1. 131–136 pp. URL: <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/610/pdf> DOI: 10.30525/2256-0742/2019-5-1-131-136 (accessed 19 February 2020).

14. Business Risk in Changing Dynamics of Global Village 2: Monograph / Edited by Nataliia Marynenko, Pradeep Kumar, Iryna Kramar. Nysa: Publishing Office University of Applied Sciences in Nysa, 2019. 514 p. DOI: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/29283> (accessed 19 February 2020).